

DOI: 10.31319/2709-2879.2022iss2(5).271092pp60-66
УДК 657.1.0121

Юдіна С.В., доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів та обліку
Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське
ORCID ID: 0000-0001-83184172
e-mail: yusv0763@ukr.net

Гоголюк К.С., здобувач другого (магістерського) рівня
Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське
e-mail: gogolyuck@gmail.com

Yudina Svitlana, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Finances and Accounting

Dniprovsky State Technical University, Kamianske
ORCID ID: 0000-0001-8318-4172
e-mail: yusv0763@ukr.net

Hoholiuk Kostiantyn, applicant of the second (master's) level
Dniprovsky State Technical University, Kamianske
e-mail: gogolyuck@gmail.com

ФОНДОВИЙ РИНОК СВІТУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

WORLD STOCK MARKET: CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF STOCK EXCHANGE

Фондова біржа – є основним елементом фондового ринку, а також це індикатор ефективності руху капіталу та стрімкого розвитку економіки. Це віртуальний ринок, де покупці та продавці можуть торгувати існуючими цінними паперами. Акції також називають акціями або капіталом, більшість компаній мають акції з оборотом понад мільярд доларів. Фондовий ринок виступає потужною та ефективною платформою для реалізації можливостей з мобілізації фінансових ресурсів та зародження низки нових конкурентоспроможних інструментів інвестування. Основна роль фондової біржі полягає в обслуговуванні руху грошового капіталу, який опосередковує розподіл та перерозподіл національного доходу як у національній економіці загалом, так і між соціальними групами, секторами та сферами економіки. Діяльність фондової біржі багато в чому визначає ефективність фондового ринку та ступінь впливу на економічні процеси в країні. Саме біржа забезпечує концентрацію попиту та пропозиції цінних паперів, їх баланс за рахунок біржового ціноутворення, що справді відображає рівень ефективності функціонування акціонерного капіталу. Для кожної фінансової системи визначальним фактором є ступінь залучення банківського сектора та фондового ринку до фінансування інвестиційної активності підприємств. Розвиток фондового ринку підвищує рівень участі компаній у процесі залучення додаткових коштів для своїх інвестиційних програм шляхом розміщення своїх цінних паперів на ринку, також розвинений фондовий ринок відіграє ключову роль у фінансуванні економіки в порівнянні з банківським сектором. Тому метою даної статті є оцінка процесу глобалізації фондового ринку у світовому середовищі та аналіз сучасного стану. Також були розглянуті показники фондового ринку у світі та виділено основні умови, що стримують перспективи його ефективного функціонування. Проаналізовано стан і перспективи розвитку відомих фондових бірж та подальші можливі напрямки вдосконалення світового фондового ринку.

Ключові слова: економіка, акції, облігації, фінансові ресурси, фондовий ринок України, фінансова біржа, динаміка капіталізації емітентів, цінні папери, індекс S&P 500, індекс ПФТС.

The stock exchange is the main element of the stock market, and it is also an indicator of the efficiency of capital movement and the rapid development of the economy. It is a virtual marketplace where buyers and sellers can trade existing securities. Stocks are also called stocks or equity, most companies have shares with a turnover of more than a billion dollars. Stock exchanges play a great role in the structure of the leading stock prices, exchange courses and indexes in the country's economy. The stock market acts as a powerful and effective platform for the realization of opportunities for the mobilization of financial resources and the birth of a number of new competitive investment instruments. The main role of the stock exchange is to serve the movement of money capital, which mediates the distribution and redistribution of national income both in the national economy as a whole and between social groups, sectors and spheres of the economy. A stock trading can be considered any market where bonds are bought and sold, the prices of which are determined by offer and purchase. The activity of the stock exchange largely determines the efficiency of the stock market and the degree of influence on economic processes in the country. It is the stock exchange that ensures the concentration of demand and supply of securities, their balance at the expense of stock exchange pricing, which truly reflects the level of efficiency of the functioning of equity capital. For each financial system, the determining factor is the degree of involvement of the banking sector and the stock market in the process of financing the investment activity of enterprises. The development of the stock market increases the degree of participation of companies in the process of raising additional funds for their investment programs by placing their securities on the market, and a developed stock market also plays a key role in financing the economy compared to the banking sector. Therefore, the purpose of this article is to evaluate the process of globalization of the stock market in the world environment and analyze current state. Indicators of the stock market in the world were also considered and the main conditions of restraint to the prospects of its effective functioning were highlighted. The state and development prospects of well-known stock exchanges and further possible directions for improvement of the world stock market are analyzed.

Keywords: *the economy, shares, bonds, financial resources, stock market of Ukraine, financial exchange, dynamics of issuers' capitalization, securities, S&P 500 index, PFTS index.*

JEL Classification: *G02; G11*

Постановка проблеми. Ключовою концепцією ефективного функціонування економіки будь-якої країни це тривалий процес перерозподілу коштів, тоді як фондовий ринок дає можливість стати одним із найголовніших механізмів залучення та перерозподілу економічних ресурсів. Для якісного функціонування фінансової біржі потрібно забезпечити ефективне накопичення коштів шляхом використання фінансів від інвесторів, розвиток найбільш потенційно-вигідних галузей, мобілізація вільних коштів громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Праці Клименко В. [1], Сохацька О. [2], Мошенський С. [4], Улинець-Ходаківська В. [8], Левус Н. присвячені дослідженню сучасного стану біржі та питанням перспектив розвитку світового фондового ринку. Аналіз і систематизація нових даних стосовно економіки світу та їх узагальнення для ефективного функціонування фінансової сфери у світі залишається актуальною і надалі через те, що ключовим індикатором економічного розвитку є фондовий ринок.

Формулювання цілей статті. Метою статті є з'ясування стану світової фондової біржі та з'ясування ключових факторів її розвитку. На відміну від світу в Україні сучасний фондовий ринок все ще розвивається, але для ефективної роботи фондового ринку потрібно внести такі зміни:

- збільшення концентрації попиту та пропозиції цінних паперів;
- забезпечення ліквідності цінних паперів, що досягається за рахунок великої кількості продавців та покупців;
- забезпечення інформаційної прозорості ринку;
- покращення законодавчої бази країни у фінансовому секторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функції фондової біржі:

1. Координація. Біржа змінює і коригує процедури торгів відповідно до змін технічної бази та тенденцій світових ринків.

2. Арбітраж. Ключова функція – забезпечення всіх сторін процесу комфортними й безпечними умовами для проведення торгів цінними акціями та паперами. Завдяки чому папери обертаються на біржі і підтримується їхня ліквідність і широка доступність для інвесторів.

3. Своєчасне відображення. Забезпечення вірогідних котирувань та надійної торгівлі на біржі, де визначається вартість і привабливість цінних паперів різних видів.

У розвинених країнах фондові ринки добре справляються з цими функціями через ефективні й оптимальні способи залучення капіталу у вітчизняні економіки. Наповнення фінансовими ресурсами найперспективніших і конкурентоспроможних галузей країни, дає поштовх науково-технічному прогресу, що сприяє зростанню та позитивним змінам в економіці. Поза біржею теж продають цінні папери продають, що є небезпечним для інвесторів. Назва цього способу торгівлі – позабіржова. Але позабіржові угоди не контролюються і не захищені від шахрайства, тому учасники таких торгів значно ризикують. Учасниками можуть бути ті ж сторони, що діють і на біржі: брокери, інвестори, інвестиційні компанії, банки.

Зазвичай фондові біржі створюються у формі асоціацій, або як акціонерних товариств. Відмінною рисою біржі є некомерційний характер діяльності. Фондова біржа є юридичною особою. Основна мета біржі, що полягає у створенні сприятливих умов широкомасштабної та ефективної торгівлі цінними паперами, несумісна з комерційним підходом до її роботи. Доходи біржі обмежуються сумами, необхідні забезпечення її нормального функціонування та розвитку, і використовуються виплату дивідендів суб'єктам, які внесли свої кошти у статутний капітал біржі. Тому, фондова біржа це таке місце, що одночасно є регулятором і гарантом угод для продавців, посередників і покупців. «На липень 2022 року в Україні фондовий біржовий ринок представлений такими біржами як: ПАТ «ПЕРСПЕКТИВА», ПАТ «Українська міжбанківська валютна біржа», ПАТ «Українська біржа», ПАТ «ПФТС» [3]. На біржах зосереджується попит і пропозиція цінних паперів, де формується їх ринковий курс. Фондова біржа набуває прав юридичної особи з моменту реєстрації у країні. «Існувало чотири товарно-фондові біржі на початку XIX ст. – у Києві, Львові, Харкові й Одесі.» [4]. Новостворену фондову біржу реєструють згідно законодавства України для отримання офіційних прав для здійснення своєї діяльності. Законодавчі норми та правила бірж визначають, чи можуть професійно займатися біржовими операціями громадяни (фізичні особи) або організації (юридичні особи), встановлюють вимоги щодо кваліфікації їх співробітників, розміру основного та оборотного капіталу, регулюють можливість участі у торгівлі фондовими цінностями іноземних суб'єктів, комерційних банків, що обумовлюють інші умови.

Міжнародні інвестори аналізують велику кількість інформації, щодо стану світової біржі. «За шкалою S&P рейтинг України тепер знаходиться на рівні SD (selective default), а євробондів - на рівні D.» [5]. Зараз світовий фондовий ринок перебуває на підйомі. За даними Всесвітньої федерації бірж, капіталізація фондового ринку зараз сягає \$94 трлн. – і порівняння не на користь світового ВВП, який у 2020 році становив \$88,75 трлн. Ландшафт цього ринку зараз формують кілька держав: США, Великобританія, Канада, країни Європи, Китай, Індія та Японія.

Сполучені Штати Америки – це країна, що має найбільш розвинений фондовий ринок у світі. Торгові майданчики – Нью-Йоркська фондова біржа (NYSE) та NASDAQ, разом вони формують майже третину світового фондового ринку. NYSE було засновано 17 травня 1792 року, коли 24 нью-йоркські брокери, які працювали з фінансовими інструментами та укладали угоди, підписали угоду про створення Нью-Йоркської фондової біржі. Першими на ній котирувалися акції The Bank of New York. З 2013 року біржею володіє Intercontinental Exchange – мережа бірж та клірингових палат для фінансових та товарних ринків у США, Канаді та Європі. Нині на Нью-Йоркській фондовій біржі торгуються цінні папери більш ніж 2,4 тис. компаній зі всього світу, середній щоденний обсяг торгів – близько \$123 млрд. Загальна капіталізація на біржі становить \$28,8 трлн.

Ключовий індекс Нью-Йоркської фондової біржі – NYSE Composite – один із найпопулярніших фондових індексів у світі. Він відображає зміну вартості понад 2 тисяч найбільших компаній, цінні папери яких торгуються на цій біржі, а тому може бути

індикатором стану економіки Сполучених Штатів. З 2020 року індекс знаходиться на піку. Капіталізація акцій у червні 2021 року: \$25,3 трлн. Кількість емітентів, що торгуються: більше 4 000 компаній. Індекс NYSE Composite у червні 2021 року: 16 643 пункту Другий найбільший майданчик у США та світі – біржа NASDAQ, заснована у лютому 1971 року. Головна особливість цього майданчика в тому, що він спочатку був заснований як повністю електронна біржа, на відміну від інших, які впроваджували цифрові технології поступово, крок за кроком відходячи від традиційних торгів у залах біржі. Нині цим торговим майданчиком володіє компанія NASDAQ OMX Group Inc. – американська компанія, яка, крім NASDAQ, керує ще кількома біржами в Північній Європі, купленими у 2007 році. Середній обсяг щоденних торгів на початок листопада 2020 року досяг \$207,1 млрд. Капіталізація біржі становила до кінця жовтня \$19,87 трлн, а число лістингованих компаній – 4 298. Ключовий індекс NASDAQ – NASDAQ Composite – включає цінні папери більше ніж 3 тисячі фірм і вважається важливим показником динаміки курсів цінних паперів високотехнологічних і швидко зростаючих компаній.

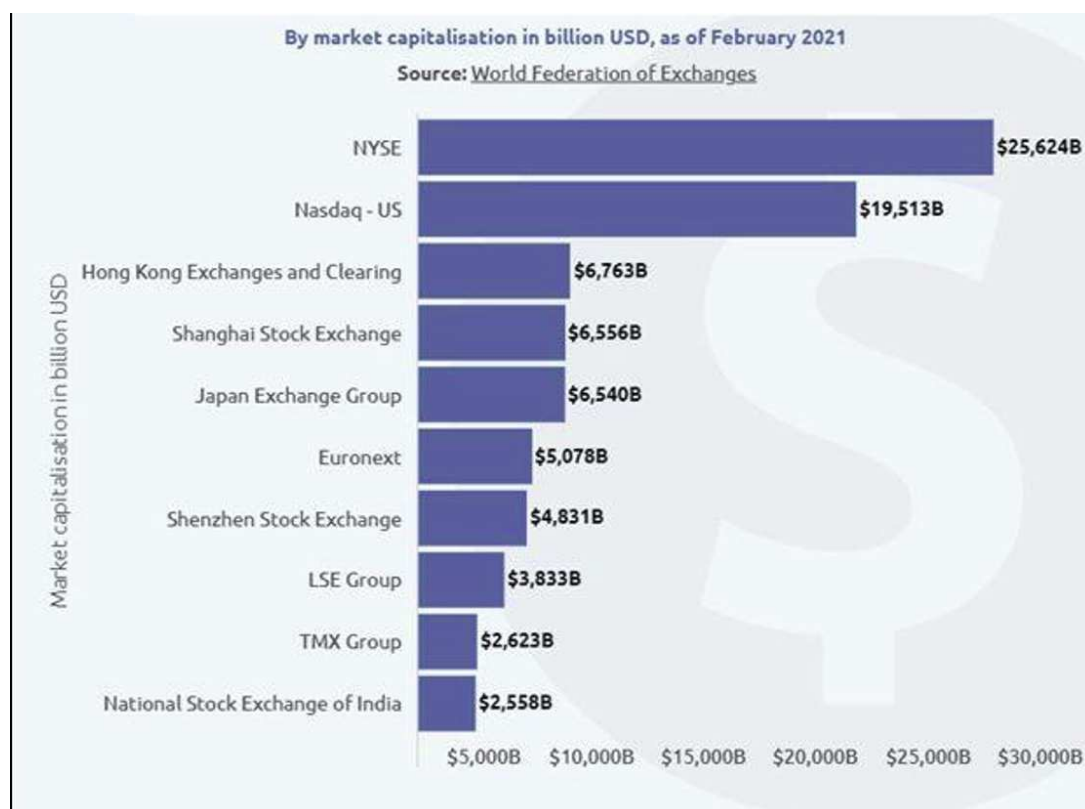

Рис. 1. Десять найбільших світових бірж за капіталізацією
Джерело [6]

Канада також має розвинений фондовий ринок, представлений головним чином найбільшим торговим майданчиком країни – Фондовою біржею Торонто (Toronto Stock Exchange). Вона була створена 1852 року, а потім у 1934 році об'єдналася з основним конкурентом – Канадською фондовою та гірничопромисловою біржею. З 2002 року біржа належить компанії TMX Group Inc. До кінця серпня 2020 року в офіційному списку біржі вважалися цінні папери 1620 компаній, а капіталізація становила \$2,4 трлн. Середній денний обсяг торгів на цьому майданчику за підсумками вересня становив \$8,5 млрд. Основний індекс Toronto Stock Exchange – S&P/TSX – відображає вартість акцій 280 компаній, вага кожної з яких становить не менше ніж 0,05% від капіталізації індексу.

Одна з найбільших фондових бірж у Європі – пан'європейська біржа Euronext, яка об'єднує фондові ринки Бельгії, Франції, Ірландії, Нідерландів, Норвегії та Португалії. Ця група компаній з'явилася в 2000 році як результат діяльності президента Паризької фондової біржі Жана-Франсуа Теодора, який ініціював злиття майданчиків в Амстердамі, Брюсселі та Парижі, щоб надати об'єднаній біржі перевагу на фінансовому ринку Європи. У жовтні 2020 року в інфраструктурі Euronext були лістинговані цінні папери 1466 компаній, сумарна капіталізація склала 3,8 трлн євро, або \$4,4 трлн. У середньому за день до кінця 2021 року обсяг торгівлі був на рівні \$9,7 млрд. Найважливіший індекс пан'європейського фондового майданчика – Euronext 100 – формується на основі даних про найбільші та найбільш ліквідні активи.

Ринок Великобританії на тлі її виходу з ЄС варто виділити окремо. «У Великобританії Лондонська фондова біржа, що зараз посідає сьоме місце у списку світових бірж виникла в кінці 18 століття.» [7]. LSE (London Stock Exchange Group) - акціонерне товариство, за даними біржі, наразі в її основному списку знаходяться цінні папери 1124 компаній, а загальна капіталізація становить близько \$3,8 трлн. За підсумками вересня 2020 року середній денний обсяг торгів склав 4,59 млрд євро, або \$5,3 млрд. Один з найважливіших індексів Лондонської біржі – це FTSE 100, який включає акції 101 найбільшої компанії, що торгується на цьому майданчику.

Фондовий ринок Китаю відомий завдяки роботі трьох найбільших бірж – Шеньчженьської, Шанхайської та Гонконзької. На першій – Шеньчженьській фондовій біржі (Shenzhen Stock Exchange), – торгують в основному цінними паперами державних компаній. Через особливості регулювання в країні акції тут поділяються на два категорії: ті, що торгуються в юанях, та ті, що номіновані в гонконзьких доларах та створені для іноземних гравців. До грудня 2016 року акції першої категорії з іноземців могли купувати лише великі інституційні інвестори, які отримали спеціальну ліцензію. Потім обмеження було частково знято, і тепер приватні гравці також можуть купувати такі цінні папери, але в обмежених обсягах. До кінця жовтня 2020 року на майданчику було лістинговано папери 2310 компаній, а загальна капіталізація склала \$4,6 трлн. Середній денний обсяг торгів у вересні 2020 року – \$96,2 млрд.

Серед великих компаній, акції яких розміщені в Шеньчжені, можна відзначити, наприклад, автовиробника BYD або Contemporary Amperex Technology – найбільшого китайського виробника літій-і літієво-полімерних акумуляторів. Основний індекс цієї біржі – SZSE Component Index – відстежує динаміку акцій 50 найбільш ліквідних та великих компаній на майданчику. На відміну від США та Канади, у Піднебесній фондовий ринок не відчував такого сильного тиску пандемії завдяки успіхам країни у боротьбі з коронавірусом. Найвідоміша з китайських бірж, це Шанхайська фондова біржа, заснована 1990 року і яка перебуває під керівництвом Комісії з цінних паперів КНР. В 1984 року в Шанхаї та інших регіонах почали випускати цінні папери та бонди. Як і у випадку з Шеньчженьською біржею, акції поділялися на дві категорії: акції у юанях, і в американських доларах. Акції першого типу з іноземців були доступні лише великим інституційним інвесторам, але з 2014 року доступ до них відкрили і дрібним інвесторам – їм дозволили через брокерів Гонконзької фондової біржі торгувати акціями більш ніж 500 найбільших компаній Шанхайської біржі. Основний індекс Гонконзької біржі – Hang Seng Index – є середньозваженою величиною вартості акцій 50 компаній, цінні папери яких торгуються на біржі та становлять понад половину капіталізації Гонконзької біржі.

Загальна капіталізація на Шанхайській біржі у жовтні 2020 року досягла \$6,2 трлн. У середньому за день торги на головному майданчику становили \$383 млрд. Ключовий індекс біржі – SSE Composite Index, включає всі лістинговані цінні папери і розраховується за їх загальною капіталізацією.

На відміну від Шеньчженьської біржі, індекс Шанхайської біржі в березні 2020 року показав «падіння» до 2 745,62 пункту – через сильну інтеграцію у глобальний ринок. Гонконзька фондова біржа є четвертою з найбільших бірж, що знаходиться у спеціальному адміністративному районі Гонконгу. Торговим майданчиком володіє фінансовий холдинг Hong Kong Exchanges and Clearing Limited, великим акціонером якого є уряд Гонконгу. До кінця

вересня на біржі було зареєстровано цінних паперів 2518 компаній з усього світу, а загальна капіталізація склала \$41,64 трлн. При цьому середньоденний оборот становить близько \$123 млрд.

Висновки. Проаналізувавши способи утворення і розвитку іноземних фондових ринків, можна підкреслити стійкі фактори розвитку вітчизняної біржі:

- створення спеціалізованого місця, обладнане необхідними технічними засобами щодо торгівельних операцій.

- забезпечення гарантій укладання угод із цінними паперами, постачання цінних паперів та взаєморозрахунків.

- забезпечення інформаційної відкритості та прозорості фондового ринку для всіх учасників.

- збільшення кількості освітніх заходів з метою зростання числа учасників торгів та обізнаності щодо потенціальної вигод від участі на фондовому ринку.

Варто зазначити, що незважаючи на всю користь змін, що проводяться на фондовому ринку, це не означає, що відразу після того, як всі реформи будуть реалізовані, іноземні інвестори відразу прийдуть до нас на ринок з довгостроковими інвестиціями. «Це пояснюється тим, що фондовий ринок країни ще не сформувався повністю не сформувалися через низку факторів» [8, с.15-16]. Для того, щоб це сталося, потрібно фундаментально змінювати українську економіку, а також проводити результативну боротьбу з корупцією та знижувати політичні ризики в країні – змінювати все те, що так непокоїть іноземних інвесторів у нашій економіці, крім нерозвиненості фондового ринку. І ось тоді потік іноземних інвестицій в Україну справді зростатиме. Однак з огляду на наявність потенціалу можна говорити про можливість у майбутньому поступового розвитку вітчизняного ринку цінних паперів, збільшення його капіталізації та повернення йому ролі інструменту залучення інвестицій в економіку. Отже, підйом та розвиток фондового ринку можливі лише за умови виходу економіки з кризи.

Список використаної літератури

1. Клименко В.В. Фінансовий ринок: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 358 с.
2. Сохаська О.М. Біржова справа: підручник. Тернопіль: К.: Кондор, 2008. 632с.
3. Офіційний сайт НКЦПФР Фондові біржі. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/stock-exchanges> (дата звернення: 16.08.2022).
4. Мошенський С. З. Фінансові центри України та ринок цінних паперів індустріальної епохи. London: Xlibris, 2014. 453 с.
5. Ukrainian news. URL: <https://ukranews.com/en/news/872754-standard-poor-s-downgrades-ukraine-to-pre-default> (дата звернення: 16.08.2022).
6. Офіційний сайт Statista. Статистика. URL: <https://www.statista.com/statistics/710680/global-stock-markets-by-country> (дата звернення: 16.08.2022).
7. Офіційний сайт Statista. Largest stock exchange operators by market capitalization. 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/270126/largest-stock-exchange-operators-by-market-capitalization-of-listed-companies> (дата звернення: 16.08.2022).
8. Улинець-Ходаківська В. Інтеграція України до єдиного ринку фінансових послуг ЄС. *Україна БізнесРевю*. 2016. № 5. С. 1.

References

- [1] Klymenko V.V. (2015) *Finansovyi rynek* [Financial market: manual]. Kyiv: Center for Educational Literature. (in Ukrainian)
- [2] Sokhatska O.M. (2008) *Birzhova sprava* [Exchange business]. Ternopil: K.: Condor. (in Ukrainian)
- [3] Stock exchanges. The official website of the NCCPFR. Available at: <https://www.nssmc.gov.ua/stock-exchanges/> (accessed 16 August 2022).

- [4] Moshensky S. Z. (2014) [Financial centers of Ukraine and the securities market of the industrial era]. London: Xlibris. (in Ukrainian)
- [5] Ukrainian news (2022). Available at: <https://ukranews.com/en/news/872754-standard-poor-s-downgrades-ukraine-to-pre-default> (accessed 8 August 2022).
- [6] The official site of Statista (2022). Statistics. Available at: <https://www.statista.com/statistics/710680/global-stock-markets-by-country/> (accessed 16 August 2022).
- [7] The official site of Statista (2022), «Largest stock exchange operators by market capitalization». Available at: <https://www.statista.com/statistics/270126/largest-stock-exchange-operators-by-market-capitalization-of-listed-companies/> (accessed 16 August 2022).
- [8] Ulynets-Khodakivska V. (2016) Intehratsiia Ukrainy do yedynoho rynku finansovykh posluh YeS [Ukraine's integration into the EU single market of financial services]. *Ukraine Business Review*, no. 5, pp. 1.